

**ARHIVI, ČITAONICE, KNJIŽNICE I MUZEJI RIJEKE
I OKOLICE U "NOVOM LISTU" OD 1900. DO 1999. GODINE
BIBLIOGRAFIJA**

**ARCHIVES, READING ROOMS, LIBRARIES AND MUSEUMS
OF THE CITY OF RIJEKA AND ITS SURROUNDINGS
IN THE DAILY PAPER "NOVI LIST" BETWEEN 1900-1999
THE BIBLIOGRAPHY**

Katica Tadić
Rijeka, Ante Kovačića 10

Sažetak

Rad opisuje nastajanje bibliografije *Arhivi, čitaonice, knjižnice i muzeji Rijeke i okolice u "Novom listu" od 1900. do 1999. godine*. Bibliografija je retrospektivna, regionalna i specijalna. Opisane su ideja i namjena bibliografije te postupci potrebni za njezinu izradu. Tako je objašnjeno: *što* je ona, *kako* je i *zašto* nastajala.

Ključne riječi: arhivi, čitaonice, knjižnice, muzeji; Novi list (novine) Rijeka; bibliografija

Summary

The article describes the work on the bibliography *Archives, reading rooms, libraries and museums in the City of Rijeka and its surroundings in the daily paper "Novi list" (The New Gazette) between 1900-1999*. The bibliography is retrospective, regional and special. The idea and the aim of the bibliography are described as well as what this bibliography is, how and why it came to the existence.

Keywords: archives, reading rooms, libraries, museums; Novi list (daily paper) Rijeka; bibliography

Bibliografija *Arhivi, čitaonice, knjižnice i muzeji Rijeke i okolice u "Novom listu" od 1900. do 1999. godine* može se objasniti samo s izvedbenog stajališta. U tom smislu prvo treba objasniti *što* bi ona trebala biti prema ideji i namjeri, te koje su je komponente oblikovale: *kako* je nastajala sa svim elementima predviđenog rada i *zašto* je uopće izrađena.

Što?

Namjena je bibliografije utvrditi u kolikoj su mjeri baštinsko-informacijske ustanove kulture – arhivi, knjižnice i muzeji – zastupljene u napisima riječko-sušačkih novina tijekom 20. stoljeća. Uz njih su bibliografijom obuhvaćene i

čitaonice koje su diljem Hrvatske, a posebice u Hrvatskom primorju, bile temelj razvitka narodnog (pučkog) knjižničarstva, što se ogleda i u nazivima današnjih narodnih knjižnica.¹ Istraživanjem je prikupljeno mnogo više podataka nego što je očekivano, posebno iz prve polovine stoljeća.

Diktat samih novina, koje se čuvaju i zaštićuju u knjižničnim fondovima, a po povijesnoj su klasifikaciji sekundarni izvori, drugi je aspekt koji je uvjetovao namjenu bibliografije. Valjalo je potražiti one relevantne, koje su izlazile u Rijeci i na Sušaku. Pošlo se od poznate činjenice da je 2. siječnja 1900. Frano Supilo pokrenuo na Sušaku *Novi list* kao nastavak lista *Hrvatska sloga* (Sušak, 1898.) označivši prvi kao i sljedeće brojeve svojega lista trećim godištem. Supilo 4. ožujka 1901. prenosio list u Rijeku, a 19. lipnja 1907. mijenja mu naslov u *Riječki (Riečki) novi list* s oznakom prvoga godišta. *Riječkom novom listu* zabranjeno je izlaženje 19. prosinca 1915. Gotovo četiri desetljeća kasnije, tj. 16. travnja 1954., kao nastavak *Riječkog lista* pokrenutog 1. ožujka 1947., ponovno počinje izlaziti *Novi list*² koji je kao renomirani dnevnik ušao u 21. stoljeće.

Navedene činjenice bile su polazište za izradbu bibliografije – retrospektivne, regionalne i specijalne. S jasnim opredjeljenjem o tome kakav treba biti rezultat predviđena dugogodišnjeg rada, radi dosljednosti su priređene interne upute tj. *Program izradbe bibliografije*.

Kako?

Kao i kod svakog programa iznjedrilo se pitanje *kako*, što je zahtijevalo prethodno sistematiziranje postupaka. Oni su tekli po fazama, a odnosili su se na:

- identifikaciju potencijalnih izvora (novina, uglavnom dnevnih),
- bibliografsku heuristiku (istraživanje) adekvatnih napisa o arhivima, čitaonicama, knjižnicama i muzejima,
- bibliografski opis identificiranih jedinica,
- određivanje bibliografskog niza i kazala i
- izbor knjižnično-informacijskog sustava u kojem će se jedinice izraditi i prikazati u elektroničkom mediju.

Takvim točnim fiksiranjem zadaća i njihova redoslijeda odgovara se na pitanje *kako*.

U identifikaciji izvora, odnosno novina, trebalo je testirati one dnevne novine koje su bile zanimljive za istraživanje. Vlastito predznanje i do tada objavljene bibliografije o riječko-sušačkom tisku,³ omogućile su dosta brzu identifikaciju istraživačkog korpusa.

Listovi na hrvatskom jeziku prestali su izlaziti u Rijeci ukidanjem *Riječkoga novog lista* krajem 1915. No, već 1916. pokreću se na Sušaku *Primorske novine*

¹ Primjer je tome knjižnica u Novom Vinodolskom koja se, kao prva čitaonica hrvatskog naziva u Hrvatskom primorju osnovana 1845., i danas naziva Narodna čitaonica i knjižnica.

² Kao nastavak *Riječkog lista*, još dugo nosi dvostruku numeraciju.

³ *Fluminensia Croatica* naslov je bibliografije o hrvatskim publikacijama Rijeke, koju je izradila Tatjana Blažeković, a Miroslava Despot je u publikaciji *Rijeka : zbornik objavila Pokušaj bibliografije primorskih novina i časopisa 1843.-1945.*

koje izlaze do 1922. (s prekidom u izlaženju od studenoga 1919. do studenoga 1921.). U toj vremenskoj praznini, s navedenim mjestom izlaženja Rijeka, u Zagrebu je tiskan *Riječki glasnik*.⁴ Kao što su *Primorske novine* u svom uvodniku proklamirale načela koja je u svojim novinama ustanovio Supilo, čini to i *Primorski novi list*, koji počinje izlaziti 1923. Od 1916. do 1941. na Sušaku je izlazio trideset i jedan naslov novina na hrvatskom jeziku.⁵ Iz toga broja izdvojeno je jedanaest naslova koji su odgovarali zahtjevima postavljenog cilja. Uz Supilove novine *Novi list* (1900.-1907.) i *Riječki novi list* (1907.-1915.), to su: *Primorski novi list* (1923.-1924.), *Sušački novi list* (1924.-1925.) koji mijenja naslov u kolovozu 1925. u *Novi list* (1925.-1929.), *Novi list* koji izlazi na Sušaku 1932.-1935. te, konačno, *Novi list* koji izlazi od 16. travnja 1954. do danas. Uz ovih sedam novina koje u naslovu imaju riječi "novi list", još ih je šest koji u naslovu nemaju te riječi: *Primorske novine* (1916.-1922., ne izlaze od studenog 1919. do studenog 1921.),⁶ *Riječki glasnik* (1921.-1922.), *Naša sloga* (1928.-1935.), *Primorske novine* (1935.-1941.), *Primorje* (1938.-1941.) te *Riječki list* (1947.-1954.). Kao što će se vidjeti u samoj kronološkoj Bibliografiji, nisu korištena sva godišta navedenih trinaest naslova istraživačkog korpusa zbog nekih sadržajnih pitanja i promjene periodičnosti.

Kako u predstavljenom korpusu pretežu novine koje, uz neki regionalni atribut, sadrže riječi "novi list" ili se upravo tako zovu, uključujući i dnevnik koji izlazi i danas u 21. stoljeću,⁷ *Novi list* uvršten je u naslov Bibliografije i kao stvarni izvor cijeli niz godina, ali i kao metafora. Svi ti listovi mogu se naći u dvije riječke knjižnice: u Gradskoj knjižnici i Sveučilišnoj knjižnici. Gotovo svi pohranjeni su i u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Nakon identifikacije izvora i njihove lokacije, prešlo se na prelistavanje novina i uočavanje odgovarajućih jedinica. Radilo se *de visu* kao jednim mogućim načinom i, reklo bi se, imperativnim za bibliografski opis. Popis jedinica odvijao se *ex tempore*, usporedo s identifikacijom bibliografske jedinice. Bez ikakve selekcije, opisivanje su sve kategorije novinskih napisa (članci, vijesti, bilješke, najave i sl.) i upisivanje kronološki u bilježnice. Iako je zamišljeno da se obrađuju samo članci o baštinskim ustanovama od kulturnog značenja za Rijeku i bližu okolicu, odnosno područje Primorsko-goranske županije, teško je bilo odoljeti mnoštvu napisa o mjestima koja su u sastavu Istarske i Ličko-senjske županije.

⁴ Izašlo je 56 brojeva u kojima je pronađena samo jedna jedinica (napis o radu Pučke knjižnice na Zametu u Rijeci).

⁵ O tome detaljnije u: Tadić, Katica. Sušak oaza hrvatskog tiska. // Sušačka revija 42-43(2003), 95-101.

⁶ Zbog nepotpunosti u riječkim knjižnicama, pojedini su brojevi pregledani u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

⁷ Stota obljetnica *Novog lista* svečano je proslavljena 2000. godine. Tim je povodom objavljena monografija: *Novi list : 1900-2000 / autori tekstova Petar Strčić [et al.]. Rijeka : "Adamić" : Novi list, 1999.* Djelo je to više autora i temeljni izvor za povijest novina koje danas uz redovito izlaženje izdaju unutar brojeva i dodatke. Uz lokalne priloge (*Primorski Novi list*, *Goranski list* i sl.) s vlastitim oznakama godišta brojeva i datuma, izlazi i tjedni kulturni prilog *Mediterran*, pokrenut 31. prosinca 1994.

Bibliografski opis zabilježenih jedinica usklađen je s propisima pravilnika, standarda i smjernica za opis novinskog napisa,⁸ te je primijenjen opis prema ISBD(CP): International standard bibliographic description for component parts, a upisivan sukladno skupinama ISBD(M)-a kako se uobičajeno izrađuju analitičke kataložne jedinice. Pojavili su se problemi oko upisa fotografija koje su česti pratilac pojedinih jedinica. Drugi je problem bio u tome što se u propisanom opisu nije mogao pronaći element opisa gdje bi se upisala rubrika u kojoj je napis objavljen. U prvih četrdeset godina pretežito su objavljivani u rubrici pod nazivom "Iz mjesta i okoline", a u drugoj polovini stoljeća razbacani su u različitim rubrikama, shodno izboru urednika. Vijesti (napisi) o arhivima, čitaonicama i knjižnicama rijetko su objavljivane na prvoj stranici bilo kojeg lista. Konačno se odustalo od prezentiranja toga podatka (mjesta unutar novina), što je šteta, jer bi se pomoću njega mogla obaviti ozbiljna evaluacija.

Kako je u prvom razdoblju velik broj napisa objavljen bez naslova, oni su opisani na način kako to određuje *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga* Eve Verone.⁹ Prema odredbama tog *Pravilnika* riješavana su i pitanja nadnaslova i podnaslova koji se, uz naslov napisa, pojavljuju tek zadnjih desetljeća.¹⁰ U pogledu autorstva već je u oblikovanju *Programa izradbe bibliografije* zacrtano stanovište da se u slučaju korporativnog autorstva jedinica popiše kao anonimna. Problem su činili pseudonimi, a posebice inicijali koji se nisu mogli razriješiti, unatoč korištenju svih raspoloživih izvora. U razrješavanju inicijala uvelike je pomogao gospodin Miroslav Bajzek, nekadašnji glavni urednik *Novog lista*, pa zaslužuje iskrenu zahvalu.

Još tijekom rada, za strojno čitljivu obradu podataka izabran je UNESCO-v knjižnično-informacijski sustav CDS/ISIS, prilagođen upotrebi u hrvatskim knjižnicama. Izabran je stoga što je pogodan za opis odabranoga gradiva, npr., podaci o materijalnom opisu jedinice i naziv publikacije (novina) gdje je sastavnica objavljena mogu se cjelovito opisati (broj novina u godištu i datum). Uz to, gostoljubiv je i osigurava brz i jednostavan unos.

Budući da je bibliografija dio projekta *Organizacija, očuvanje i uporaba pisane baštine* Katedre za knjižničarstvo Filozofskog fakulteta u Osijeku, na toj je Katedri obavljen i unos podataka.

Uz bibliografski niz, posebice stoga što je on samo formalan, *Programom izradbe bibliografije* predviđena su i kazala. Ona zahtijevaju velik broj poveznica zbog učestale upotrebe pseudonima i inicijala, dvostrukih prezimena i promjena

⁸ ISBD(M) : međunarodni standardni bibliografski opis omeđenih publikacija / prevela, primjere odabrala i opisala Branka Hergešić. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1980.; ISBD(S) : međunarodni standardni bibliografski opis serijskih publikacija / s engleskog prevela, hrvatske primjere odabrala i izradila Aleksandra Horvat. Prerađeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo : Zavod za informacijske studije Filozofskog fakulteta, 1992.; Smjernice za primjenu ISBD-a na opis sastavnica / prevela, hrvatske primjere odabrala i izradila Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1989.

⁹ Verona, Eva. *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga*. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1983. Dio 2 : Kataložni opis, član 189, točka 21, str. 55.

¹⁰ Isto, član 190, točka 1-7, str. 55-56.

prezimana, kao i zbog čestih promjena naziva ustanova. Gotovo je bilo poželjno izraditi pregledne kataložne jedinice, neophodne katalogizma, ali ih bibliografija ne primjenjuje.

Zašto?

Konačno treba odgovoriti na pitanje *zašto* ova bibliografija. Nekoliko je odgovora na njega.

Sadašnjim, bivšim i budućim djelatnicima arhivističke, knjižničarske i muzejske struke na jednome širemu regionalnom području bibliografija nudi odgovor na pitanje koliko su i kako tretirani u dnevnom tisku. Ovo naročito stoga što je 20. stoljeće bilo izloženo silnim traumama u cijeloj našoj zemlji pa se čini duže nego što je stvarno trajalo. Uz to, poznato je mišljenje o *sedmoj sili* koje se popularno izražava krilaticom *Što nije pisalo u novinama, nije se ni dogodilo*. Iako u današnje vrijeme prevladavaju druge tendencije, a informacije se dobivaju i od drugih medija, ovaj prvi masovni medij, sučeljen s novima, još je popularan i vjerodostojan.

Nedovršena bibliografija bez pratećih tekstova, poput predgovora (uvoda), uputa za korištenje, popisa kratica itd., već je testirana pokazavši pritom svoju vrijednost. Hrvatska, nažalost, ne obiluje specijalnim retrospektivnim bibliografijama regionalnog značenja, pogotovo ne novinskih napisa,¹¹ pa trud na izradi ove bibliografije, ne smatramo uzaludnim. Rad na njezinu stvaranju trajao je dugo (punih sedam godina), a predviđeno je da se kao knjiga objavi 2004. Ako se to ne dogodi, jer kod nas je sve moguće, ostaje pretražljiva baza podataka članaka objavljenih u novinama, koje su u većini slučajeva pisali novinari, ali i stručnjaci iz baštinsko-informacijskih djelatnosti.

Zaključak

Sve bi tri struke trebale, prožimajući se, poraditi više na tome da, osim pogleda u budućnost, pokažu svoje zanimanje i za prošlost koju treba promovirati. Jednostavno rečeno, svoju baštinu treba opisivati, te "prepakiranjem" informacija o njoj sudjelovati u globalnom informacijskom okruženju. Iz toga proizlazi i poruka: **TREBA RADITI!**

¹¹ Popis hrvatskih bibliografija navodi se u: Sečić, Dora. Informacijska služba u knjižnici. Rijeka : Benja, 1955., str. 73-77. Tijekom Domovinskog rata Nacionalna i sveučilišna knjižnica objavila je bibliografiju *Rat u Hrvatskoj: bibliografija članaka iz dnevnog i tjednog domaćeg i stranog tiska* koju je uredila Dubravka Skender.

LITERATURA

Blažeković, Tatjana. *Fluminensia Croatica* : bibliografija knjiga, časopisa i novina izdanih na hrvatskom ili srpskom jeziku na Rijeci. Zagreb : JAZU, 1953.

Despot, Miroslava. Pokušaj bibliografije primorskih novina i časopisa 1843-1945. // Rijeka : zbornik. Zagreb : Matica hrvatska, 1953. 4. dio, str. 611-638.

ISBD(M) : međunarodni standardni bibliografski opis / prevela, primjere odabrala i opisala Branka Hergešić. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1980.

ISBD(S) : međunarodni standardni bibliografski opis serijskih publikacija / s engleskog prevela, hrvatske primjere odabrala i izradila Aleksandra Horvat. Prerađeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo : Zavod za informacijske studije Filozofskog fakulteta, 1992.

Novi list : 1900-2000 / autori tekstova Petar Strčić [et al.]. Rijeka : "Adamić" : Novi list, 1999.

Rat u Hrvatskoj : bibliografija članaka iz dnevnog i tjednog domaćeg i stranog tiska / ur. Dubravka Skender. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1992. – . 3 sv.

Sečić, Dora. Informacijska služba u knjižnici. Rijeka : Benja, 1995.

Smjernice za primjenu ISBD-a na opis sastavnica / prevela, hrvatske primjere odabrala i izradila Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1989.

Tadić, Katica. Sušak oaza hrvatskog tiska. // Sušačka revija : glasilo za kulturu i društvena zbivanja Hrvatskog primorja, kvarnerskih otoka i Gorskog kotara 42-43(2003), 95-101.

Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1970.-1986.